

Жамантаева Г.Ә., Қажатұлы Қ.

**Қытай тілі сабағында
мәтінмен жұмыс істеудің
әдіс-тәсілдері**

Jamantayeva G.A., Kajatuli K.

**Methods and receptions
of prosecution of texts on the
lesson of Chinese**

Жамантаева Г.А., Кажатұлы К.

**Методы и приемы работы
над текстами
на уроке китайского языка**

Мақалада мәтінмен жұмыс істеудің түрлері мен әдіс-тәсілдері қарастырылып, тапсырмалармен көрсетілген.

Түйін сөз: мәтінмен жұмыс істеу кезеңі, мәтінмен жұмыс түрлері, мәтінмен жұмыс істеу әдістері.

Methods of the work are researched In article with text. They are considered purposes and problems persecuted when work with text and are analyzed different types of the text tasks.

Key words: period of work with text, types of works with text, methods of works with text.

В статье исследуется методика работы с текстом. Рассматриваются цели и задачи, преследуемые при работе с текстом и анализируются различные виды текстовых заданий.

Ключевые слова: период работы с текстом, виды работ с текстом, методы работ с текстом.

**ҚЫТАЙ ТІЛІ
САБАҒЫНДА
МӘТІНМЕН ЖҰМЫС
ІСТЕУДІҢ
ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ**

Тіл – адамдардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау құралы болса, адамдар тіл арқылы қарым-қатынас жасау үшін, алдымен сөзді, содан соң сөйлем құрай алуы шарт. Тілді үйренудің негізгі мақсаты – өзара сөйлесе, пікірлесе білуге үйрену.

Қазіргі қытай тілі оқулықтарында студенттің еркін сөйлеуіне үйретуде, коммуникативтік тәсіл арқылы алған білімін өз ортасында қолдануына дағдыландыруда соңғы әдістемелер қолданылған. Оқыту тәсілдері әртүрлі, студент негізінен күнделікті тіршіліктегі жағдайларда қолданылатын қытай тілін үйренуде. Оқу процесі оңайдан қиынға қарай дамыта оқытуға бағытталған. Әр сабақтың алдында «берілген тақырып бойынша студент не біледі?» деген мақсатпен «сұрақ-жауап», «талқылау», «баяндау», «ой алмасу» «түсіндіру» сияқты тапсырмалар әртүрлі әдістермен беріледі. Лексикалық және грамматикалық тапсырмаларда басты көңіл жазу, оқу, тыңдау, сөйлеуге бөлінеді. Оқу іскерлігін дамытуда негізінен мәтінді оқу басшылыққа алынады [1,73 б.].

Қытай тілін үйренудегі басты бағыттардың бірі оқу дағдысын игерумен қатар, оқығаны туралы талдау жасай білу. Мәтінмен жұмыс істеу әдістері арқылы студенттерді еркін де сенімді сөйлеуге үйрету, коммуникативтік тәсіл арқылы алған білімін өз ортасында, қоғамдық орында қолдануға дағдыландырып, білім деңгейін тереңдету.

Қытай тілін үйрету барысындағы ең күрделі, әрі тіл үйренудегі маңызды жұмыс түрлерінің бірі – сабақта мәтінмен жұмысты ұтымды ұйымдастыру болып табылады. Өйткені, студенттердің еркін сөйлеп, әңгімелесе алу дағдысын қалыптастыруда мәтіннің алар орны ерекше.

Мәтінмен жұмыс жүргізу студенттердің модуль материалдарын терең меңгерулеріне, логикалық ой-өрістерін дамытуға және терең білім алуларына мүмкіндік береді.

Мәтін – негізгі қарым-қатынас бірлігі, ал мәтінмен жұмыс істеу – қарым-қатынас жасауға үйренудің құралы.

Оқытушы студентке мәтінді оқытқанда әр сөзді дұрыс дыбыстап, әр сөзге дұрыс екпін түсіріп, тыныс белгілеріне тоқталып, дұрыс оқу дағдысын бірінші күннен бастап қалыптастыруға мән беруі тиіс.

Мәтінмен жұмыс сабақта сөздерді дұрыс дыбыстауға, сөздік қорларын байытуға, грамматиканы меңгеруге, тақырып бойынша тірек сөздерді табуға, сөздік жұмысқа, тіл дамытуға, ауызша сөйлей білуге дағдыландыру секілді әртүрлі жұмыстардың жиынтығынан құралады.

Мәтінмен мынадай үш кезеңде жұмыс істеуді қарастырайық:

1. Мәтінді оқығанға дейінгі кезең;
2. Мәтінмен жұмыс кезеңі;
3. Мәтінді оқығаннан кейінгі кезең [2, 54 б.].

Мәтінмен жұмыс істеу кезеңдерін толық түсіндіру үшін мына мәтінді алайық (*қарамен жазылған мәтіндегі жаңа сөздер*).

今天, 小张去一家商店买东西, 回到家才发现把照相机落在那儿了, 于是就赶紧给商店打电话. 店主说, 有人捡到了照相机, 让他赶快去取.

小张取回照相机, 发现照相机里多了两张照片.

– 张照片是个女孩儿, 手里举着一个牌子, 上面写着: «照相机是我捡到的!»

另一张照片是个小伙子, 手里也举着一个牌子, 上面写着: «照片是我照的!» [3, 26 б.].

Бірінші мәтінді оқығанға дейінгі кезеңде мынадай жұмыстар жүргізуге болады:

- 1) Сөздік жұмыс.

Сөздік жұмысы студенттің жаңа сөздер үйренуде, жаңа сөздер арқылы бұрын білетін сөздерімен тіркес құруына, жаңа сөздің қолданылу аясын игеруде маңызы зор. Сондай-ақ, сөздік жұмысы сөйлем құрауға материал береді, сөздерді байланыстырып сөйлеуге, әңгіме айтуға, шығарма жазуға көмектеседі.

Сабақта сөзбен жүргізілетін жұмысты әрқалай түрлендіруге болады. Сөзге қатысты түрлі ойындар, сөзжұмбақтар, басқатырмалар беріледі. Бұл жұмыстар бір жағынан, ойлануға жетелесе, екінші жағынан, қызығушылығын оятып, шығармашылық белсенділікке ынталандырады. Осыған орай, сөздік жұмысқа бірнеше тапсырмалар ұсынып отырмыз.

1-тапсырма. Тақтаға жаңа сөздерді жазып, оны танып оқу

牌子	赶快	店主	于是
照相机	小伙子	捡	落
举	另	取	赶紧

2-тапсырма. Сөз құрау

3-тапсырма. Жаңа сөздермен сөз тіркесін құрау

赶紧, 赶紧通知, 赶紧修理, 赶紧回来

举: 举牌子, 举旗子, 举手

4-тапсырма. Жаңа сөздерді сөз таптарына бөліп жазу

名词: 店主, 牌子, 小伙子, 照相机

动词: 落, 捡, 取, 多, 举

形容词: 赶紧, 赶快

5-тапсырма. Жаңа сөздерді аудармасымен сызық арқылы қиылыстыру

落 басқа

举 қалдыру

另 көбею

多 көтеру

6-тапсырма. Сөздерді буын санына қарай бөліп жазу

Бір буынды: 家, 落, 举

Екі буынды: 赶紧, 赶快, 牌子

Үш буынды: 照相机, 小伙子

7-тапсырма. Сөздердің жазылуының дұрыс нұсқасын табу

xiǎo – 少 小, zhǔ – 主 王, kuài – 快 决, yú – 干 于

8-тапсырма. Мәтіндегі сөйлемдер бойынша бос орынға жаңа сөздерді қою

1. ... 说, 有人 ... 到了照相机, 让他 ... 去

2. 一张照片是个女孩儿, 手里 ... 着一个 ..., 上面写着: « ... 是我 ... 到的!»

3. 小张 ... 回照相机, 发现照相机里 ... 了两张照片

Жоғарыда сөздік жұмысқа берілген тапсырмалардың мақсаты мәтіндегі жаңа сөздердің жазылуын есте сақтату және студенттердің тілдерін, сөздік қорын байыту. Оқыту барысында студенттің тілін дамытып, сөз байлығын арттыру – ең маңызды жұмыстардың бірі [4, 82 б.].

- 2) Грамматикалық жұмыс.

Грамматикалық жұмыс грамматиканы меңгеріп, мәтіннің мазмұнын толық түсінуге мүмкіндік береді.

Қарастырып отырған мәтінде кездесетін грамматика «就» мен «才» үстеулері және «V + 着» етістікке мезгіл демеулігінің жалғануы.

Грамматиканы түсіндіргеннен кейін студенттердің грамматиканы қаншалықты түсінгенін білу үшін түрлі әдістермен практикалық тапсырмалар беруге болады:

1) «就» мен «才» үстеуін қолданып бос орынды толтыру.

2) Берілген сөйлемдерді «就» үстеуін немесе «才» үстеуін қолданып өзгерту.

3) Суреттегі іс-әрекетті «就» не «才» үстеуі арқылы айту.

4) Мәтіндегі «就» мен «才» үстеуі бар сөйлемді жатқа айту.

5) Суреттегі көріністі «V + 着» қолданып баяндау.

6) Тіркестерді аудару.

7) Тіркес немесе сөйлем құрау.

8) Керекті сөздер беріп, ситуация құрату.

Екінші мәтінмен жұмыс кезеңінде мәтіннің тілдік материалы мен құрылымы талданады. Мәтіндегі сөйлем құрамына талдау жасау: 1) сөйлем түрлері; хабарлы, сұраулы, лепті, бұйрықты сөйлемдерді бөліп жазу 2) сөз тіркестері; жаңа сөздермен құралған тіркестерді табу 3) сөздердің мағыналарын контекстке қарап анықтау; себебі жеке тұрғанда бір мағына беретін сөз, сөйлем ішінде кейде басқа мағына береді. Сөз мағынасының бұлай өзгеруі оның сөйлемдегі тұрған орнына байланысты. Сонымен қатар, сөз өзінің бастапқы мағынасында емес, ауыспалы мағынада қолданылуы мүмкін 4) сөйлемдегі сөздерді сөз табына айыру, олардың құрамына талдау жасау т.б.

Мәтінмен жұмыс кезеңін төмендегідей ұйымдастыруға болады: мәтінді таспадан тыңдату, оқыту, мәтіннің мазмұнын әңгімелету, мәтін бойынша сұрақтарға жауап бергізу, жоспар жасату, мәтінді бірнеше бөлімге бөліп, оларға ат қойғызу, мәтіннің негізгі мазмұнын ашу үшін қолданылып тұрған жанама ойлар мен суреттеулерді таптыру, қорытынды жасату т.б.

Мәтінді оқуда төмендегідей әдіс-тәсілдерді қолдануға болады:

1. Дауыстап оқу – студенттің сөздерді дұрыс айту дағдыларын қалыптастырады, сонымен қатар, студенттерге бірінің қатесін бірі түзетуге мүмкіндік береді.

2. Іштей оқу – бұл әдісті мәтінді таспадан тыңдату барысында қолданған дұрыс. Студент мәтінді таспадан тыңдай отырып, ілесе іштей оқиды. Бұл әдіс студентке мәтінді дұрыс оқуына, сөйлемдегі екіпіндерді дұрыс қоюына көмектеседі.

3. Мәтіннің әр абзацын кезекпен оқу.

4. Мәтінді оқып, аудару.

5. Мәнерлеп оқу.

Бұл кезеңде студент мәтінді тыңдайды, оқиды, аударады, мәтіннің мазмұнымен толықтай танысады. Осы кезеңде мәтіннен диктант алуға

болады. Диктантты мәтінді таспадан тыңдата отырып, жазғызған дұрыс.

Үшінші мәтінді оқығаннан кейінгі кезеңдегі міндет – мәтін мазмұнын өз сөзімен оқып жатқан тілінде жеткізе білу. Мәтінді оқығаннан кейінгі кезеңге мынадай жұмыстар ұйымдастыруға болады:

1-тапсырма. Мәтіннің мазмұны бойынша жалпы сұрақтар қойып, жауап алу.

- 1) 今天小张去哪儿了？
- 2) 回家以后，小张发现了什么？
- 3) 小张给谁打电话？
- 4) 店主说了什么？

2-тапсырма. Мәтіндегі бір сөйлемге бірнеше сұрақ дайындату. Мысалы: Мәтіннің бірінші сөйлеміндегі бірінші жай сөйлемін алайық.

今天，小张去一家商店买东西

- 1) 今天谁去商店？
- 2) 小张什么时候去商店？
- 3) 小张去哪儿？
- 4) 小张去商店做什么？
- 5) 今天小张做什么？

3-тапсырма. Мәтінді жалғастыру. Оқытушы мәтінді оқиды, студент оқытушы тоқтаған жерден мәтінді әрі қарай жалғастырады. Мәтіннің бірінші сөйлемін алайық.

今天，小张 ……，回到家才发现 ……，于是 ……

4-тапсырма. Мәтін бойынша тест тапсырмаларын орындату.

Бұл тапсырмалардан басқа, мәтін бойынша мынадай жұмыс түрлерін жүргізуге болады:

- 1) Мәтінді диалогқа айналдыру.
- 2) Мәтін бойынша қысқаша эссе жазғызу.
- 3) Мәтін бойынша сурет салғызу.
- 4) Мәтін мазмұнына байланысты қойылым қойдыру.

Қорыта келе, мәтінмен жұмыс арқылы студенттің танымдық қабілеттері дамып, сөздік қоры молаяды, ой-өрісі дамып, ойын еркін жеткізуге, сауатты сөйлей және жаза білуге қол жеткізеді.

Әдебиеттер

- 1 Әбдікәрімова Т.М. Мәтін және «Ана тілі» оқулығы мәтіндемесін құраудың теориясы. – Павлодар, 2007. – 73 б.
- 2 Бейсенбекова Г.Т. Оқылым процесі: Теориясы мен әдістемесі. – Алматы, 2003. – 54 б.
- 3 王亚莉. 新概念汉语. – 北京语言大学出版社, 2013. – 26 б.
- 4 Базарбекова Г. «Сөздік жұмысы» – Алматы, 1999. – 82 б.

References

- 1 Abdikarimova T.M. Matin jane «Ana tili» okuligi matindemesin kuraudin teoriyasi. – Pavlodar, 2007. – 73 s.
- 2 Beisenbekova G.T. Okilim prosessi: Teoriyasi men adistemesi. – Almaty, 2003. – 54 s.
- 3 Wang Ya Li. Xin gai nian han yu. – Beijing yuyan daxue chubanshe, 2013. – 26 s.
- 4 Bazarbayeva G. «Sozdik jumisi» – Almaty, 1999. – 82 s.